

ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ

методичні вказівки
до виконання практичних робіт
та індивідуальних завдань

Запоріжжя 2025

УДК 658.15:005.52(072)
Е45

Рекомендовано
Науково-методичною радою
ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»
(протокол №3 від 26.12.2025 р.)

Укладач:

Шеховцова В., канд. екон. наук

Е45   Економіка бізнесу : методичні вказівки до виконання
практичних робіт та індивідуальних завдань / уклад.
В. В. Шеховцова. Запоріжжя : ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», 2025. 56 с.

У методичних рекомендаціях наведено завдання щодо виконання практичних
робіт та індивідуальних завдань з дисципліни «Економіка бізнесу» питання для
самоконтролю, практичні завдання та критерії оцінювання виконання завдань.

Рекомендовано для студентів вищих навчальних закладів.

УДК 658.15:005.52(072)

© ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОБСЯГ І СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ	6
1. ПРАКТИЧНІ РОБОТИ	
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.	7
Тема 1. Економічна сутність бізнесу	7
Тема 2. Ринок, як середовище бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу	11
Тема 3. Процес започаткування власної справи	15
Тема 4. Технологія бізнес-планування	19
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2	22
Тема 5. Виробничі ресурси та чинники виробництва в бізнесі	22
Тема 6. Фундаментальні питання оподаткування бізнесу	26
Тема 7. Ризик у діяльності господарюючого суб'єкта. Аналіз ризиків розвитку бізнесу	30
Тема 8. Економічна безпека та антикризове управління бізнесом	33
2. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	
2.1 Порядок та методичні вказівки до виконання індивідуальних завдань	38
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1	
Індивідуальне завдання № 1 «Ринок, як середовище бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу»	38
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2	
Індивідуальне завдання № 2 «Оцінювання фінансових результатів підприємства»	39
2.2. Вимоги до оформлення індивідуального завдання	39
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА	43
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	45
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

В бізнесі відбувається злиття найважливіших реквізитів виробничої діяльності: капітал, матеріальні ресурси, природні фактори, інформація, праця та відносини людей. Об'єднавшись, ці складові в кінцевому результаті, і трансформуються в споживчі товари та послуги, що забезпечують життєдіяльність людини. Однак бізнес з'єднує, «переплавляючи», не лише виробничі чинники. Він породжує злиття двох найважливіших сфер життя людини - виробництво та споживання. Активно впливаючи на потреби, бізнес у результаті формує саму людину, стиль її життя та головні напрямки розвитку.

Навчальна дисципліна «Економіка бізнесу» спрямована на отримання вмінь та знань щодо: організації та вибору моделей для побудови власного бізнесу; бізнес-планування, формування бюджету бізнесу; набуття підприємницького мислення від початкових кроків у власному бізнесі до встановлення конкурентних позицій на ринку споживачів; сучасного бачення економічної безпеки господарюючого суб'єкта, оцінки ризиків; ведення ефективної підприємницької діяльності з використанням новітніх методик.

Дисципліна є вибірковою для вивчення студентами, оскільки створює фундаментальну основу для вивчення прикладних бізнесових та управлінських дисциплін.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні навчитися:

- збирати необхідну інформацію, використовуючи науково-технічну літературу, бази даних та інші джерела, аналізувати і оцінювати її;
- обирати та використовувати відповідні методики, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення та подальшого функціонування господарюючих суб'єктів;
- здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин;
- здійснювати діяльність з дотриманням вимог нормативно-правових документів;
- визначати і виконувати професійні завдання з організації діяльності господарюючого суб'єкта;
- застосовувати основи обліку та оподаткування в діяльності господарюючого суб'єкта;
- проявляти здатність до бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків і результатів діяльності у сфері ведення бізнесу з урахуванням ризиків;
- ідентифікувати та класифікувати нові задачі в сфері економіки бізнесу, описувати, аналізувати та оцінювати відповідні об'єкти, явища та процеси, обирати оптимальні методи їх дослідження.

Методичні рекомендації розроблені на підставі робочої програми з курсу вибіркової освітньої компоненти «Економіка бізнесу». Вони складаються із практичних робіт та індивідуальних завдань до кожного

з двох модулів. Практичні роботи містять теми для наукових досліджень, питання для самоконтролю, практичні завдання. В розділі індивідуальної роботи передбачено виконання аналітично-розрахункових завдань.

ОБСЯГ І СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Варіант вивчення дисципліни як вибіркової
тут і далі: Л – лекції, П (С) – практичні (семінарські) заняття,
Лаб – лабораторні заняття, СРС – самостійна робота студентів.

№ з / п	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
		Усьо го	В т.ч.			
			Л	П (С)	Ла б	СРС
Змістовий модуль 1. Економічні засади функціонування бізнесу						
1	Економічна сутність бізнесу	18	2	4		12
2	Ринок, як середовище бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу	18	2	4		12
3	Процес започаткування власної справи	18	2	4		12
4	Технологія бізнес-планування	18	2	4		12
Змістовний модуль 2. ресурсне забезпечення бізнесу. Фінансово- економічні результати та антикризова діяльність суб'єкта господарювання						
5	Виробничі ресурси та чинники виробництва в бізнесі	18	2	4		12
6	Фундаментальні питання оподаткування бізнесу	18	2	4		12
7	Ризик у діяльності господарюючого суб'єкта. Аналіз ризиків розвитку бізнесу	19	2	4		13
8	Економічна безпека та антикризове управління бізнесом	23	3	6		14
	Усього годин	150	17	34	-	99

1. ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

Тема 1. Економічна сутність бізнесу

1. Загальні поняття про сучасний бізнес. Розуміння категорії «бізнес».
2. Історичний поступ поняття «бізнес».
3. Система бізнесу, як процесу та його складові. Умови бізнесу та його цілі й функції.
4. Організація бізнесу та основні організаційні форми бізнесу.
5. Соціальний та економічний базис основи формування бізнесу.
6. Правові підвалини розвитку бізнесу.
7. Загальні питання етики бізнесу.

Загальні визначення за темою:

Модель підприємства відображає залежність результатів виробництва від витрачених факторів, розміру та співвідношення факторів, які використовуються. Модель підприємства ґрунтується на уявленні про підприємство як сферу реалізації підприємницької ініціативи та наявних у підприємця або доступних для залучення ресурсів.

Поведінка підприємства визначається обсягом і структурою ресурсів, що залучаються, та продукцією, що виробляється. Поведінка підприємства є результатом взаємодії підприємців (менеджерів) усіх рівнів

Сучасне підприємство - це складна відкрита виробничо-господарська і соціальна система, яка складається із взаємозалежних частин (виробництв, цехів, дільниць, служб тощо), діяльність яких впливає на кінцевий результат виробництва; взаємодіє із зовнішнім оточенням, з якого в систему надходять необхідні для виробничої діяльності фактори виробництва (входи) та в якому реалізуються і використовуються результати виробництва (виходи) - продукція, роботи, послуги; здійснює діяльність, спрямовану на задоволення потреб суспільства (зовнішнього середовища системи); має властивості, що притаманні складним відкритим цілеспрямованим системам; здійснює певні процеси протягом життєвого циклу продукції; реагує на зміну зовнішнього оточення і самостійно забезпечує свій розвиток (володіє властивістю самоорганізації); має характерне для складних систем поєднання властивостей цілісності та відокремленості, які певним чином впливають на її функціонування та розвиток.

Підприємництво - це організаційно-господарська творчість, яка докорінним чином відрізняється від звичайної ділової активності, що ґрунтується на використанні готових перевірених схем господарювання.

Підприємництво визначають з різних позицій: стиль господарювання, якому притаманні принципи новаторства, антибюрократизму, постійної ініціативи, орієнтації на інновації; процес організації та здійснення діяльності в умовах формування, розвитку та функціонування ринкових відносин; процедура планування, організації та здійснення безперервного, постійно оновлюваного процесу розширення виробництва товарів та послуг з метою задоволення економічних, соціальних та екологічних потреб суспільства та отримання прибутку; натуральне виробництво - тип господарства, за якого продукти праці виробляються для задоволення власних потреб, а не для продажу; товарне виробництво - виробництво, у якому продукти праці призначаються не для власного споживання, а для обміну через ринок шляхом купівлі-продажу;

Бізнес - діяльність, здійснювана приватними особами чи підприємствами (організаціями) щодо використання природних благ, виробництва, придбання та продажу товарів чи надання послуг в обмін на інші товари, послуги або гроші до взаємної вигоди зацікавлених сторін.

Система бізнесу, як система господарювання, охоплює такі елементи: підприємницький бізнес; державний бізнес; трудовий; споживчий бізнес.

Підприємницький бізнес - це особливий вид економічної активності, доцільної діяльності, яка базується на самостійній ініціативі, відповідальності та ініціативній підприємницькій ідеї; ця діяльність спрямована на одержання прибутку через виробництво, реалізацію та виконання робіт і послуг. Залежно від сфер діяльності, підприємницький бізнес поділяється на виробниче, комерційне і фінансове підприємництво.

Типологізація бізнесу представлена різноманітними видами, які класифіковані за різними ознаками. В залежності від організаційної форми бізнес поділяється на: одноосібний; партнерський; корпоративний.

У світовій практиці, відомі три основні форми організації бізнесу: засновані на одноосібному володінні, партнерстві, корпорації.

Принципи бізнесу охоплюють як законодавчі та етичні основи (дотримання законів, відповідальність, чесність, повага до прав людини), так і стратегічні аспекти успішної діяльності (аналіз ринку, створення прибуткової бізнес-моделі, ефективне управління фінансами, створення креативної маркетингової стратегії, розвиток навичок нетворкінгу та винахідливості). Ці принципи допомагають

бізнесу досягати прибутку, надавати послуги суспільству та досягати лідерських позицій на ринку.

Законодавчі та етичні принципи: дотримання законодавства; відповідальність; етика бізнесу; повага до прав людини.

Ділова етика, як система норм поведінки й моральних цінностей, специфічних знань і навичок, що виробляються, накопичуються й відтворюються у процесі господарської діяльності, представляє найважливіший елемент економічної культури. Це модель ідеальної поведінки бізнесмена, загальнозначущі правила, які прокреслюють межу між тим, що оцінюється представниками ділового світу як норма, і тим, що вважається аномалією, як непристойність.

Культура бізнесу - це система правил і норм діяльності, звичаїв і традицій, різних інтересів, особливостей поведінки працівників даного підприємства, стилю управління, задоволеність працівників умовами праці, рівень співпраці і перспективи розвитку. Таким чином, культура організації підприємницького бізнесу визначає клімат, стиль взаємин, цінності підприємства. Вона не лише забезпечує високий престиж підприємства, а й сприяє підвищенню ефективності виробництва, поліпшенню якості товарів і послуг, отже, збільшенню доходів.

Культура бізнесу передбачає вміння так організовувати його виробничу і комерційну діяльність, щоб успіхи в бізнесі поєднувалися зі створенням умов, за яких працівники максимально були б задоволені роботою.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке підприємництво, функції підприємництва?
2. Розкрийте суть поняття бізнес?
3. Якими є основні ознаки підприємницької діяльності згідно з Господарським кодексом України?
4. Яка головна мета підприємницької діяльності в ринковій економіці?
5. Окрім отримання прибутку, які ще цілі може переслідувати бізнес (наприклад, соціальні, інноваційні)?
6. Охарактеризуйте основні функції бізнесу в суспільстві (економічну, соціальну, інноваційну тощо).
7. Що є матеріальною (економічною) основою бізнесу?
8. Поясніть сутність принципу економічної свободи та його роль у формуванні цивілізованого бізнесу.
9. Які основні економічні проблеми (що виробляти, як виробляти, для кого виробляти) вирішує бізнес в умовах ринкової економіки?
10. Чому ризик та відповідальність є невід'ємними ознаками підприємницької діяльності?
11. Що таке «економічна вигода» для виробника і як вона співвідноситься із задоволенням потреб суспільства?

12. Які принципи реалізації підприємницької діяльності ви знаєте (наприклад, ініціативність, систематичність, управління ризиком)?

13. Яка роль малого підприємництва в житті суспільства та економіки країни?

14. Що таке підприємницьке середовище і які чинники (економічні, правові, соціальні) на нього впливають?

15. Що означає соціальна відповідальність бізнесу?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Які з перелічених ознак притаманні натуральному виробництву, а які товарному? Заповнить таблицю.

Таблиця 1.1 - Порівняльна характеристика натурального та товарного виробництва

Ознаки	Натуральне виробництво	Товарне виробництво
Мета виробництва		
Праця		
Зв'язки між господарюючими суб'єктами		
Зв'язок між виробництвом і споживанням		
Власність		

Ознаки:

1. Відносини власності нерозвинуті.
2. Зв'язки між господарюючими суб'єктами відбуваються шляхом обміну.
3. Зв'язки між господарюючими суб'єктами відсутні, кожна господарська одиниця майже ізольована.
4. Опосередкований зв'язок між виробництвом і споживанням.
5. Приватна власність на результати праці.
6. Продукти праці виробляються не для власних, а для суспільних потреб, шляхом купівлі-продажу цих продуктів, що стають товарами.
7. Універсальна праця.
8. Продукти праці призначаються для задоволення власних потреб виробників, для споживання всередині того господарства, де вони вироблені.
9. Прямий зв'язок між виробництвом і споживанням.
10. Спеціалізована праця.

Завдання 2. Уявіть, що Ви хочете започаткувати власну справу. Надайте чіткі відповіді на такі питання:

1. Який саме товар (або послугу) Ви запропонуєте покупцям (детальний опис продукції або послуги, основні споживчі

характеристики: розмір, вага, термін користування, естетичність, дизайн)?

2. Які потреби покликаний задовольняти Ваш товар?

3. У чому особливість Вашого товару, чому споживачі відрізнятимуть його від товарів Ваших конкурентів і віддаватимуть йому перевагу?

Завдання 3. Проаналізуйте ознаки і принципи здійснення підприємницької діяльності. Запропонуйте можливі (бажані для Вас) види підприємницької діяльності.

Завдання 4. Визначте категорії осіб, що не можуть займатися підприємницькою діяльністю. Запропонуйте можливі (з точки зору законності) шляхи провадження підприємницької діяльності цими категоріями осіб

Завдання 5. За критерієм власності та місцем ведення підприємництва визначте організаційно-правові форми суб'єктів підприємництва, які можуть набувати обмежень.

Тема 2. Ринок, як середовище бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу

1. Сутність, функції, суб'єкти та об'єкти ринку.
2. Характеристика структури ринку. Ринковий механізм та його дія.
3. Класифікація бізнес-середовища.
4. Області діяльності в бізнесі.
5. Характеристика продукції та її якість. Основи управління якістю продукції.
6. Конкуренція. Її поняття, типи та види.
7. Конкурентні переваги в бізнесі та конкурентна стратегія. Конкурентоспроможність продукції, послуг.
8. Маркетинговий аналіз ринку.

Загальні визначення за темою:

Ринок - економічна категорія, яка протягом 300 років є центральною в економічній науці. У міру розвитку самого ринку як економічної форми суспільства уточнюються та наповнюються новим змістом також теоретичні його трактування та формулювання. Різноманітні теорії і концепції, якими оперує економічна теорія сьогодні, акцентують увагу на окремих сторонах тлумачення ринку.

Ринок - це система відносин з купівлі-продажу товарів і послуг, де суб'єктами є виробники, споживачі та постачальники ресурсів, а об'єктами - товари, послуги та ресурси.

Суб'єкти ринку - практично всі учасники суспільного виробництва (державна, державні, колективні, кооперативні, приватні підприємства та їх об'єднання; іноземні фірми та громадяни; різні установи та організації; громадяни України).

Об'єкти ринку - усі результати суспільної діяльності (матеріальні продукти праці; інтелектуальні; робоча сила; цінні папери; позичкові капітали, валюта, золото).

Інфраструктура ринку – комплекс інститутів, служб, підприємств, організацій, які забезпечують нормальний режим безперебійного функціонування ринку: біржа, опціон, оптові ринки, аукціони, торгово-промислові палати, ямарки, банки, страх, інвестиційні та пенсійні фонди.

Ринкова економіка чітко виявляє значення свободи, підприємництва - виробляти і продавати те, що вони вважають доцільним; постачальники ресурсів можуть за власним вибором знаходити місце застосування матеріальних і людських ресурсів.

Складовою ринкової економіки є ринкова система. Ринкова система - це система ринків, цін і конкуренції. Саме система ринків, цін і конкуренції забезпечує координуючі й організаційні механізми, що виключають капіталіст хаос у ринковій економіці, який породжують свобода підприємництва і вибору.

Структура ринку - це сукупність різних видів ринків у межах національної економіки, регіонів або світового господарства, а також їхня взаємодія.

Типи ринків можуть класифікуватися за різними ознаками.

Ринковий механізм - це система взаємозв'язків між суб'єктами ринку, що ґрунтується на принципах вільного вибору, конкуренції та дії цінових сигналів. Дії ринкового механізму передбачають взаємодію попиту, пропозиції та ціни, де попит і пропозиція визначають ринкову ціну, а конкуренція допомагає привести ціну до рівноваги.

Ринковий механізм самостійно регулює економіку, направляючи ресурси до найбільш ефективних виробництв та задовольняючи потреби споживачів, але при цьому він також має свої недоліки, які вимагають втручання держави.

Бізнес-середовище класифікується за рівнем впливу на діяльність компанії та її підконтрольність. Сфери діяльності в бізнесі можна класифікувати за секторами економіки.

Характеристика продукції описує сукупність властивостей товару, які визначають його призначення та придатність для споживача

Якість продукції є основою конкурентоспроможності товару.

Якість продукції - сукупність її взаємопов'язаних характеристик і здатностей (можливостей) задовольняти визначені запити певних груп

споживачів. Різні товари забезпечують різний ступінь задоволення потреб споживачів. У першу чергу споживачами будуть сприйматися товари, що забезпечують їм більший ступінь задоволення за весь період споживання (використання).

Оцінка якості товару, її окремі показники є вкрай необхідною. Вона є основою розробки комплексу заходів, що групуються у межах товарної політики, як головної складової комплексу маркетингу.

Необхідною умовою ефективного функціонування механізму саморегулювання ринкової економіки є конкуренція. Вона є важливою рушійною силою розвитку ринкової економічної системи. Конкуренція - це суперництво (змагальність) між різними учасниками ринкової економіки за найбільш вигідні умови виробництва та реалізації товарів і послуг, за привласнення найбільшого прибутку. Вона виступає силою, яка мобілізує особистий економічний інтерес і підприємницький потенціал та спрямована на їх максимальну реалізацію.

Конкурентна стратегія - це спосіб отримання стійких конкурентних переваг в кожній структурній одиниці підприємства шляхом конкурентної боротьби, задоволення різноманітних і мінливих потреб покупців краще, ніж це роблять конкуренти. Вона конкретизує і визначає шляхи реалізації корпоративної стратегії.

Конкурентоспроможність - це здатність продукції або послуги бути успішною на ринку завдяки своїм унікальним характеристикам, які перевершують аналогічні пропозиції конкурентів.

Маркетинговий аналіз ринку - це дослідження, яке допомагає зрозуміти споживачів, конкурентів та ринкові умови, що є ключовим для оцінки та підвищення конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність продукції та послуг - це комплекс показників, що визначають перевагу продукту чи послуги над конкурентними пропозиціями.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні ознаки та умови функціонування ринку?
2. Назвіть та розкрийте зміст основних функцій ринку (регулююча, стимулююча, розподільча, інформаційна тощо).
3. Яким чином ринок відповідає на фундаментальні питання економіки: «що виробляти, як виробляти і для кого виробляти»?
4. Які основні елементи входять до інфраструктури ринку (біржі, банки, страхові компанії, служби зайнятості тощо)?
5. Що таке ринковий механізм і як він працює на основі взаємодії попиту та пропозиції?
6. Чому ринок є основним середовищем існування та діяльності підприємця?
7. Які зовнішні (екзогенні) фактори ринкового середовища (політичні, соціальні, економічні, технологічні) впливають на бізнес?

8. Дайте визначення поняття «конкуренція» та «економічна конкуренція».

9. Які основні функції виконує конкуренція (регульовальна, адаптаційна, інноваційна, розподільча, контролююча)?

10. Назвіть та охарактеризуйте основні форми (види) конкуренції.

11. Опишіть ознаки ринку досконалої (чистої) конкуренції.

12. Що є протилежністю досконалої конкуренції?

13. Яка роль держави в забезпеченні та підтримці конкурентного середовища?

14. У чому полягає основний зміст конкуренції в системі бізнесу?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. На розвиток світової комп'ютерної галузі впливають такі основні чинники: висока цінова конкуренція і цінові війни на ринку суперкомп'ютерів; короткотривалий життєвий цикл комп'ютерних програм; лібералізація світового ринку; зростання місткості світового ринку; зростання чисельності користувачів системою Internet; розвиток електронної торгівлі; зростаюча роль дистанційних послуг у споріднених галузях; високі культурні та економічні бар'єри окремих національних ринків.

Визначте й обґрунтуйте, який спектр конкурентних переваг експлуатують комп'ютерні фірми.

Які з наведених чинників конкуренції вказують на значущість:

1) технологічних переваг;

2) інноваційних переваг;

3) глобальних переваг;

4) соціокультурних переваг у міжнародному бізнесі виробників комп'ютерів.

Завдання 2. Підприємство посідає провідне положення на ринку щодо випуску й реалізації побутового посуду, виготовленого з нових сплавів. Дані товари є новинкою. Конкурентів практично немає. Вироби користуються високим попитом споживачів. Яку концепцію маркетингу можна запропонувати для цього підприємства?

Завдання 3. Визначити на скільки використано маркетинговий потенціал підприємства, якщо відомо, що за звітний період воно продало продукції на 200000 грн., а дослідження показали, що обсяги продажів в плановому періоді можна збільшити до 450000 грн. Зробіть висновок.

Завдання 4. Підприємство має річний чистий прибуток 1,2 млн. грн., кількість випущених акцій - 10 млн. шт. Велика компанія має річний чистий прибуток 60 млн. грн., а кількість випущених нею акцій - 50 млн. шт. Вартість активів малої фірми - 8 млн. грн. Велика компанія і мала

фірма конкурують на ринку, впроваджуючи аналогічний інноваційний продукт.

Визначити, чи доцільно великій компанії поглинути малу фірму, якщо середньозважена депозитна ставка комерційних банків складає 10%.

Завдання 5. Визначення місткості ринку методом сумування первинного, повторного й додаткового продажу.

Відомо, що 30 % покупців замінюють побутовий прилад тривалого використання через 2 роки, 50 % - через 3 роки й решта покупців - через 4 роки. Додаткові покупки на даному ринку не практикуються. Починаючи з 2021 р. первинний попит складався наступним чином, шт.: 2021 р. - 12000, 2022 р. - 25 000, 2023 р. - 50 000, 2024 р. - 80 000, 2009 р. - 140 000. Розрахувати місткість ринку в 2025 р.

Тема 3. Процес започаткування власної справи

1. Власність як початковий елемент бізнесу. Становлення форм власності та бізнесу.

2. Задум організації власної справи. Принципи створення власної справи.

3. Етапи започаткування власної справи. Послідовність дій створення власної справи.

4. Генерація бізнес-ідеї та її обґрунтування. Вибір стратегії започаткування бізнесу.

5. Основні положення державної реєстрації господарюючих суб'єктів.

Загальні визначення за темою:

Власність є фундаментальним, початковим елементом будь-якого бізнесу, оскільки вона визначає, хто володіє, контролює та розпоряджається ресурсами, необхідними для ведення підприємницької діяльності. Без встановлених прав власності неможливе формування капіталу, отримання прибутку, а також розподіл ризиків і відповідальності.

Процес виробництва є не що інше, як привласнення людиною предметів і сил природи в межах певної суспільної форми. Категорія власності досить складна за своїм змістом, адже вона охоплює економічні, юридичні, соціальні та інші аспекти. З економічного боку вона є, зрештою, системою виробничих відносин з приводу привласнення чинників та результатів виробництва. Інакше кажучи, власність є внутрішньою структурою виробництва. Саме вона визначає його організацію.

Власність може бути незмінною. Але, одночасно з виробництвом вона перебувала у постійному русі, періодично змінюючи коректно-історичну форму свого існування. Таким чином, власність існує завжди, оскільки без неї неможливе виробництво. Проте кожній історичній епосі властива своя специфічна, конкретно-історична форма власності.

Економічний зміст власності визначається ступенем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, тобто самим виробництвом, і є об'єктивною категорією, яка і виражає реально існуючі суспільно-економічні відносини, становить їхній головний зміст.

На старті бізнесу засновники обирають організаційно-правову форму, яка визначає тип власності та рівень відповідальності.

Задум власної справи - це початковий етап, що включає в себе формування бізнес-ідеї та її всебічну оцінку. Він перетворює абстрактне бажання відкрити бізнес на конкретний, хоча й попередній, план дій. Цей етап є критично важливим, оскільки він визначає подальший напрямок розвитку підприємства.

Створення власної справи вимагає дотримання певних принципів, які допомагають знизити ризики та підвищити шанси на успіх. Створення власної справи - це завжди величезний ризик і подолання опору, що неминуче виникає при народженні нового.

Створюючи власну справу, потрібно знати, що це не тільки можливість (за сприятливих умов) користуватися благами, які пророкує це починання, а й відповідальність за функціонування, розвиток, виживання її.

Умови організації бізнесу можуть включати, крім вже згаданих, державну реєстрацію, та організаційно-правову форму бізнесу, також наявність у бізнесмена певних ділових якостей (ініціативність, рішучість, здатність до ризику) та можливостей вільного вибору певних видів діяльності. Існують певні умови організації бізнесу.

Після генерації ідеї необхідно перевірити її на життєздатність. Це важливий етап, який допомагає уникнути ризиків і зосередитися на дійсно перспективних проєктах. Для цього використовують такі інструменти: техніко-економічне обґрунтування (аналіз рентабельності, визначення потреб у фінансових інвестиціях, прогнозування доходів і витрат); SWOT-аналіз (оцінка сильних і слабких сторін ідеї, а також можливостей та загроз, які існують на ринку); Customer Development (CustDev) (глибоке дослідження потреб потенційних клієнтів); створення мінімально життєздатного продукту (MVP) (розробка базової версії продукту для тестування ідеї на ринку з мінімальними витратами).

До основних засновницьких документів, що підтверджують статус юридичних осіб, відносять статут та засновницький договір. Статут і засновницький договір підприємств, фірм мають самостійне значення та однакову юридичну силу, їх слід затверджувати і змінювати в тому самому порядку.

Суть засновницького договору полягає в тому, що він є одним з різновидів згоди про спільну господарську діяльність з утворенням самостійної юридичної особи. Його зміст - об'єднання майна (капіталів) і підприємницьких зусиль з метою отримання прибутку. Основним для засновницького договору є визначення всіх параметрів взаємовідносин між учасниками фірми, насамперед майнового та організаційного характеру. У деяких випадках в засновницькі документи намагаються включити якомога більше прав, властивих кожній юридичній особі.

Засновницькі документи - важливий атрибут підприємницького бізнесу, що підтверджують юридичний статус підприємства, тому потребують професійного підходу до укладання. Таку роботу, як правило, доручають фахівцям (юристам, економістам). Разом з тим, користуючись кваліфікованими довідковими матеріалами, а також ознайомившись з основними положеннями законодавчих актів щодо підприємницьких структур, можна провести цю роботу самостійно.

Оснoву майна підприємницьких структур становить статутний (вкладений) фонд, за допомогою якого створюється і функціонує підприємство.

Статутний фонд створюється внесенням вкладів засновниками (учасниками) і може поповнюватися за рахунок прибутку від господарської діяльності підприємства, а (в разі потреби) також додаткових вкладів учасників, в тому числі спонсорів.

Державна реєстрація бізнесу в Україні - це процес занесення відомостей про новостворену або реорганізовану юридичну особу чи фізичну особу-підприємця (ФОП) до Єдиного державного реєстру (ЄДР), що надає їй законної сили та дозволяє вести діяльність. Цю послугу можна отримати як в органі державної влади (у державного реєстратора), так і онлайн через портал Дія, що є швидшим і зручнішим способом.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке Startup? 3. Які етапи створення Startup-компанії?
2. Що означає поняття «підприємницька ідея»?
3. Якими можуть бути джерела ідеї підприємницької діяльності?
4. Які є етапи створення власної справи?
5. Як здійснюється пошук власного місця на ринку?
6. Які документи називають засновницькими?
7. У чому полягає сутність статуту підприємства?
8. Якою є структура статуту підприємства?
9. Якою є структура установчого договору?
10. У чому полягає сутність статутного фонду?
11. Як здійснюється державна реєстрація підприємства?
12. Які види підприємницької діяльності підлягають ліцензуванню?

13. Які документи необхідно зібрати майбутньому підприємцю для отримання ліцензії?

14. Які види підприємницької діяльності підлягають патентуванню?

15. У яких випадках припиняється діяльність підприємств?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Уявіть, що Ви хочете започаткувати власну справу. Надайте чіткі відповіді на такі питання:

1. Хто є найбільшим виробником аналогічних товарів?

2. Чи достатньо приділяють уваги та виділяють засобів на рекламу своїх виробів Ваші конкуренти?

3. Які особливості товару конкурентів (його основні характеристики, рівень якості, дизайн, думки покупців)?

4. Який рівень цін на продукцію конкурентів?

Відповідаючи на вищезазначені питання, необхідно відображати реальну ситуацію на ринку.

Завдання 2. Вивчивши ринок з точки зору конкурентоспроможності Вашого товару, необхідно розробити план завоювання ринку. До основних позицій плану маркетингу належать:

1. Схема розповсюдження товару. Як Ви продаватимете товар - через власні фірмові магазини, через оптові торговельні організації, через дрібних посередників тощо?

2. Ціноутворення. Як Ви визначатимете ціни на свої товари і який рівень рентабельності на вкладені засоби плануєте отримати?

3. Реклама. Як організовуватимете рекламу і скільки коштів збираєтеся на це витратити?

4. Методи стимулювання продажу. Шляхи досягнення постійного зростання обсягу продажу - за рахунок розширення території збуту чи за рахунок пошуку нових форм залучення покупця?

Завдання 3. Існують шість методів отримання уявлення про споживача.

1. Детективний метод

2. Журналістський метод

3. Антропологічний метод

4. Метод імітатора

5. Партнерський метод

6. Науковий метод

Надайте характеристику кожному. Недоліки та переваги.

Завдання 4. Скласти соціально-демографічний портрет ідеального покупця для готова продукція, товар, послуги (обираємо самостійно). Щоб скласти такий портрет, треба відповісти на запитання

про: стать; вік; освіту; зайнятість; дохід; сімейний стан; місце проживання; національність або расу, тощо. Результати занесемо в таблицю

Таблиця 3.1- Результати формування портрету ідеального покупця

№ з/п	Питання до портрету	Готова продукція, товар, послуги		
1	Стать			
2	Вік			
3	Освіта			
4	Зайнятість			
5	Дохід			
6	Сімейний стан			
7	Місце проживання			
8	Національність або расу			

Тема 4. Технологія бізнес-планування

1. Бізнес-планування в основі формування бізнесу
2. Положення бізнес-планування
3. Види бізнес-плану
4. Стратегічне бізнес-планування
5. Стартап. Бізнес-модель КАНВАС
6. По-крокове розроблення бізнес-плану. Критерії написання та оформлення бізнес-плану
7. Структурні особливості бізнес-плану та його стандартна побудова

Загальні визначення за темою:

Планування – найперша функція управління, вона передуює іншим управлінським функціям і визначає їх сутність. Планування залежить від ефективного аналізу зовнішнього середовища, об'єктивного оцінювання власних позицій, потребує спільних зусиль та участі всіх складових організацій. Також ця функція передбачає вибір мети, розробку шляху її досягнення та просування ним. Передумовою планування вважається прогнозування, яке більш властиве для сучасного конкурентного середовища.

Прогнозування – це визначення об'єктивних тенденцій розвитку бізнесу в майбутньому, а також альтернативних шляхів розвитку і термінів їх реалізації. Прогноз – органічна система (частина) планування.

Бізнес-план – це документ, в якому викладена сутність підприємницької ідеї, шляхи й засоби її реалізації та охарактеризовано ринкові, виробничі, організаційні та фінансові аспекти майбутнього бізнесу, а також особливості управління ним. Бізнес-план підсумовує ділові можливості та перспективи, пояснює, які можливості можуть бути реалізовані існуючою командою менеджерів.

Джерела інформації для бізнес-планування включають маркетингові, виробничі, фінансові, загальноекономічні, галузеві дані, а також передбачення та припущення щодо окремих параметрів майбутнього бізнесу. Міністерством економіки України представлено «Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств» (МР) за № 290 від 06.09.2006. Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств підготовлено з метою забезпечення однозначного підходу до розроблення бізнес-планів господарюючими суб'єктами.

Методичні рекомендації узагальнюють світовий та вітчизняний досвід розроблення бізнес-плану підприємств як основи їх інвестиційного розвитку. Вони призначені для надання методичної допомоги підприємствам при складанні річних та довгострокових планів їх розвитку.

Головним елементом на підготовчому етапі є формування перспективної бізнес-ідеї, яка являє собою ідею виробництва нової продукції (надання нових послуг, виконання робіт), впровадження нового технічного, організаційного або економічного рішення тощо.

Класифікують бізнес-плани за певними ознаками: за сферою бізнесу (виробництво, будівництво, роздрібна та оптова торгівля, надання послуг, посередницька діяльність тощо); за масштабами бізнесу (великий, середній, малий); за характеристиками продукту бізнесу (традиційний, принципово новий, виробничо-технічного чи споживчого призначення). У межах кожної класифікаційної ознаки можна виокремлювати й розробляти: повний бізнес-план комерційної ідеї або інвестиційного проекту (для потенційних партнерів та інвесторів); бізнес-план фірми (для ради директорів або зборів акціонерів); бізнес-план структурного підрозділу (для вищого керівництва фірми).

Стратегічне планування: оцінює перспективи; виявляє можливості й загрози зовнішнього середовища; визначає сильні й слабкі сторони внутрішнього середовища; аналізує зміни конкурентної позиції організації на ринку.

Більшість підприємств використовує стратегічне планування для того, щоб передбачити потенційні кризові ситуації, які можуть виникати за межами або всередині підприємства/організації.

Стартап є унікальним вираження підприємницької активності для вирішення найновіших проблем споживачів, що породжує значні виклики для його успішного запуску та виходу його на ринок. Фактори

та складові, які впливають на цей процес висвітлені на сторінках цього посібника, і вони допоможуть зрозуміти процес створення успішного стартапу. Бізнес-модель стартапу - це структурований план, який окреслює, як нова компанія збирається створювати, забезпечувати та реалізовувати ціннісну пропозицію на ринку.

Бізнес-модель Canvas, як ефективний інструмент опису бізнес процесів стартапу Business Model Canvas. Це інструмент стратегічного управління, який забезпечує візуальну основу для розробки, опису та аналізу бізнес-моделі.

Переваги Бізнес-модель Canvas полягають у її здатності надавати комплексний огляд ключових елементів бізнесу в єдиному полотні, полегшуючи стратегічне планування та прийняття рішень. Цей інструмент заохочує стартаперів спільно досліджувати, повторювати та ефективно передавати свої бізнес-ідеї.

Бізнес-план - це своєрідний рекламний документ, на підставі якого можна зробити висновки не лише про бізнес, а й про його власників. Тому важливим є як зміст, так і зовнішній вигляд бізнес-плану.

Існують певні правила технічного оформлення бізнес-плану. такі правила передбачають: наявність титульного аркуша; наявність сторінки змісту; розміщення резюме на початку бізнес-плану; розміщення в кінці бізнес-плану додатків; наявність приміток та посилань на джерела використаної інформації.

Основні прийняті міжнародним суспільством методики написання бізнес-планів розроблені під егідою ЮНІДО (Організація об'єднаних націй з промислового розвитку). Методики та стандарти бізнес планування мають такі організації як ЄБРР, СБРР, TACIS.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте особливості різновидів бізнес-плану.
2. Які фактори впливають на успішність виконання бізнес-плану?
3. Без яких етапів не може існувати бізнес-план?
4. В чому суть основних загроз для бізнес-плану на підготовчій стадії?
5. Які основні цілі ставить перед собою підприємець на підготовчій стадії розробки бізнес-планування?
6. Вибір альтернатив для бізнес-плану на промисловому підприємстві.
7. Переваги та недоліки SWOT-аналізу.
8. Недоліки PEST-аналізу.
9. Як обрати ефективну стратегію реалізації бізнес-плану?
10. Які ви знаєте стратегії підприємства?
11. У чому полягає взаємозв'язок стратегії та бізнес-плану?
12. Наведіть приклади успішних презентацій бізнес-планів.

13. Які основні рекомендації щодо форматування та структури бізнесплану?

14. Чи допоможе експертиза виявити недоліки та помилки в бізнесплані?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Як зміниться структура бізнес-плану, якщо запропонована ідея:

- 1) пропонується до реалізації на базі діючого підприємства;
- 2) є джерелом санації підприємства;
- 3) є основою для додаткової емісії акцій;
- 4) є базисом для складання кредитної заяви.

Завдання 2. Які типи бізнес-планів можуть допомогти підприємству прийняти обґрунтовані управлінські рішення під час вирішення завдань:

- 1) продати частину свого бізнесу для залучення додаткового фінансування;
- 2) реалізувати проєкт, пов'язаний з розробкою та виведенням на ринок нового продукту;
- 3) обґрунтувати доцільність відкриття нового виробничого підрозділу на майбутній плановий період.

Завдання 3. Складіть опис Вашої можливої бізнес-ідеї (яку проблему вирішує бізнес-ідея, яка вигода споживача; який ринок пропонованого продукту/послуги; який механізм отримання доходу/результату).

Завдання 4. Обґрунтуйте доцільність планування підприємствами власної діяльності в умовах ринкової економіки. Наведіть приклади найбільш типових помилок в бізнес-плануванні.

Завдання 5. Чи можна вважати бізнес-планом техніко-економічне обґрунтування створення підприємцем бізнесу виключно за рахунок власних коштів без використання зовнішніх джерел? Поясніть відповідь.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

Тема 5. Виробничі ресурси та чинники виробництва в бізнесі

1. Капітал господарюючого суб'єкта. Основний і оборотний капітал.

2. Економічний зміст та відтворення основних фондів. Склад і кругообіг оборотних коштів.

3. Джерела фінансування бізнесу. Інноваційні та інвестиційні процеси в бізнесі.

4. Фінансові показники в бізнесі: витрати, доходи, прибуток і рентабельність.

5. Трудові фактори. Персонал господарюючого суб'єкта. Методи мотивації персоналу. Продуктивність і оплата праці.

Загальні визначення за темою:

Капітал, або капітальні блага, як економічний ресурс охоплює всі виготовлені виробничі знаряддя, тобто машини, інструменти, устаткування, будівлі, споруди, транспортні засоби, збутову мережу тощо.

Капітал як фактор виробництва поділяють на основний і обіговий. До основного капіталу належать будівлі, споруди, машини, які слугують людям упродовж багатьох років; до обігового – сировина, допоміжні матеріали, паливо тощо. З розвитком економіки дедалі більшого значення набуває основний капітал. Зростання частки останнього є характерною ознакою індустріального розвитку країни.

Гроші не належать до фізичного капіталу. Оскільки гроші нічого не виробляють, а тільки представляють капітал і можуть за певних умов на нього перетворюватися (коли за них купують засоби виробництва), то їх не розглядають як економічний ресурс. Гроші – це фінансовий капітал.

Основні засоби за функціональним призначенням поділяються на виробничі та невиробничі. Виробничі основні засоби безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню. Невиробничі основні засоби використовуються для задоволення соціально-побутових потреб працівників або для інших невиробничих цілей.

До основних засоби відносять: будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, передавальні пристрої.

Знос це фізичне та моральне спрацювання основних засобів, що призводить до зниження їхньої корисної вартості. Знос також може означати суму накопиченої амортизації. Амортизація - процес розподілу вартості основних засобів протягом строку їхньої корисної експлуатації на собівартість готової продукції, робіт чи послуг.

Інвестиції виступають у вигляді вкладення. Інвестиції у підприємницькій діяльності - це процес вкладення капіталу в різні об'єкти з метою отримання доходу або прибутку.

Вони можуть бути вкладені у власні реальні активи підприємства, наприклад, у нове обладнання, розширення виробництва, або у фінансові інструменти інших компаній. Головна мета інвестування -

отримання прибутку, але інвестиції можуть також мати на меті досягнення соціального ефекту.

Витрати - це обсяг спожитих виробничих факторів (матеріальних, фінансових, трудових ресурсів), необхідних для здійснення підприємством господарської діяльності, направленої на отримання прибутку та максимізацію добробуту власників у грошовому вираженні.

Витрати підприємства відшкодовуються за рахунок двох власних джерел: собівартості й прибутку. Склад витрат, які включаються в собівартість, прив'язано до їхнього розподілу між вище зазначеними джерелами відшкодування.

Планування витрат полягає у виявленні складу витрат та їх кількісної оцінки. Усі витрати підприємства під час планування поділять на одночасні та поточні.

Дохід є спонукальним мотивом і джерелом діяльності підприємства. Підприємство приводить у рух усі виробничі фактори - капітал, працю, природні ресурси - для створення продукту, його наступної реалізації та утворення доходу.

Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Показники «валовий прибуток», «операційний прибуток» і «чистий прибуток» позначають прибуток, який створює підприємство. Однак кожен з них представляє прибуток на різних етапах процесу виробництва та отримання доходу.

Рентабельність - це показник економічної ефективності, який вимірює прибутковість діяльності, виражений у відсотках. Він показує, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для отримання прибутку.

Рентабельність може бути розрахована для різних аспектів діяльності, таких як продажі, активи, власний капітал, та інші. Інвестиції в підприємницькій діяльності - це вкладення різноманітних майнових та інтелектуальних цінностей з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Трудовий потенціал - це загальна здатність суспільства або його частини до праці, що включає як кількісні, так і якісні характеристики працівників.

Класифікація трудового потенціалу охоплює індивідуальний (кожної особи), колективний (колективу) та суспільний (країни) рівні.

Робочі кадри (робоча сила) - це частина працездатного населення, яка фактично працює або може бути залучена до праці в економіці.

Складові трудового потенціалу включають: здоров'я, освіту, професійні навички, моральні якості, вмотивованість, творчі здібності та ресурси робочого часу.

Визначено рівні трудового потенціалу: індивідуальний, колективний (підприємства), суспільний.

Трудовий потенціал може класифікуватися за різними ознаками: за рівнем (індивідуальний, колективний, суспільний) та за якісними ознаками (освітній рівень, професійно-кваліфікаційний рівень, стаж роботи, здоров'я, морально-психологічні якості).

Продуктивність праці - це здатність виробляти певну кількість продукції за одиницю часу, а трудомісткість - зворотний показник, що вимірює час, витрачений на одиницю продукції.

Виробіток є прямим показником продуктивності праці, що визначає кількість продукції, виготовленої одним працівником за одиницю часу.

Ефективність праці ж є більш загальною соціально-економічною категорією, що показує, наскільки раціонально використовуються ресурси для досягнення мети.

Основні форми оплати праці, які використовуються для трудових ресурсів, це погодинна та відрядна. Погодинна форма оплати праці використовується, коли заробітна плата визначається на основі відпрацьованого часу. Відрядна форма оплати праці застосовується, коли заробітна плата залежить від кількості виготовленої продукції, виконаних робіт або наданих послуг.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке виробничі ресурси та чим вони відрізняються від факторів виробництва?
2. В чому різниця між ресурсом і фактором виробництва
3. Назвіть класичні (традиційні) основні фактори виробництва.
4. Які додаткові (сучасні) фактори виробництва виділяють в економічній теорії, окрім класичних?
5. Поясніть сутність проблеми обмеженості виробничих ресурсів та її значення для бізнесу.
6. Що включає в себе фактор виробництва «Земля» (природні ресурси)? Наведіть приклади.
7. Дайте визначення фактору «Праця». Які характеристики трудових ресурсів є ключовими для бізнесу (наприклад, кваліфікація, продуктивність)?
8. Що таке «Капітал» як фактор виробництва? Чим відрізняються фізичний та фінансовий капітал?
9. Поясніть роль «Підприємницьких здібностей» в організації виробництва. Чому їх виділяють як окремий фактор?
10. Які основні елементи виробничого процесу (праця, предмети праці, засоби праці)?
11. Яким чином власники різних факторів виробництва отримують дохід (наприклад, рента, заробітна плата, прибуток, відсоток)?

12. Які чинники впливають на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на підприємстві?
13. Яким чином технологічний прогрес впливає на використання класичних факторів виробництва?
14. Відповідь на які три ключові питання економіки допомагає бізнесу визначити оптимальне використання своїх ресурсів?
15. Які чинники розміщення виробництва є найбільш важливими для вашого регіону чи галузі?
16. Яку роль відіграють грошові кошти?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Земля одночасно є і засобом, і предметом праці. Запропонуйте для розгляду дві конкретні ситуації: коли земля є засобом праці і коли вона є її предметом.

Завдання 2. Як би ви пояснили те, що, незважаючи на вдосконалення засобів виробництва, впровадження у виробництво автоматів та комп'ютерної техніки, роль людини у виробництві не зменшується?

Завдання 3. Визначити, які ресурси (земля, праця, капітал, підприємницькі здібності) використовуються для виробництва смартфона.

Завдання 4. Визначити коефіцієнт фізичного зносу основних фондів підприємства, первісна вартість яких рівна 23000 грн., а витрати на капітальний ремонт від початку їх експлуатації становили 3500 грн.

Завдання 5. Обчислити фондівдачу та фондомісткість підприємства, обсяг виготовленої продукції якого 60000 шт., а середньорічна вартість основних фондів 170000 грн.

Тема 6. Фундаментальні питання оподаткування бізнесу

1. Зміст та функції податків і зборів. Податкове законодавство. Функції та класифікація податків і зборів.
2. Система оподаткування. своєрідність вибору форм оподаткування.
3. Спеціальний податковий режим, база оподаткування, об'єкт, платники, об'єкт та податкова пільга.
4. Податкова звітність.
5. Органи стягнення податків та органи контролю.
6. Прийнятні практичні аспекти сплати податків та зборів.

Загальні визначення за темою:

Податки були і залишаються важливою ланкою фінансової системи держави. З розвитком товарно-грошових відносин оподаткування здійснюється переважно в грошовій формі. Кожна держава формує свою податкову систему з урахуванням досвіду інших країн, стану економіки, розвитку ринкових відносин, національних особливостей, необхідності виконання конкретних економічних і соціальних завдань.

Податок - обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу. Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів з умовою отримання ними спеціальної вигоди, зокрема внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значущих дій.

Класифікують податки відповідно до цілей, найважливішими з яких є своєчасність і повнота сплати податків у бюджеті різних рівнів. Останнє стосується адміністрування податків. Податки можна класифікувати за певними ознаками.

Податкова система - це сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом України порядку. Податкова система визначає сукупність встановлених у країні податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів; принципів, форм і методів їх установлення, зміни чи скасування; дій, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Державна податкова політика - це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Основним документом, що регулює відносини, пов'язані із встановленням, зміною та скасуванням податків і зборів в Україні, визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків і зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів і повноваження їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю та інших адміністративних функцій, а також відповідальність за порушення податкового законодавства є Податковий кодекс України.

Мета державного податкового планування і прогнозування полягає в забезпеченні реалізації всіх функцій податків, включаючи максимальний рівень сплати запланованих обсягів податкових надходжень за всіма їх видами, а також в оптимальному за обсягом,

складом і структурою фінансовому забезпеченні витратних повноважень органів влади всіх рівнів у межах реалізації концепції державної економічної, фінансової, соціальної та податкової політики.

Податкове навантаження - це міра, ступінь, рівень економічних обмежень, створюваних відрахуванням коштів на сплату податків, відволіканням їх від інших можливих напрямів використання; тягар, що накладається будь-яким платежем. Податкове навантаження тісно визначено та поєднано з процесами формування та використання ВВП країни, а також з його розподілом та перерозподілом.

Справляння податків - це процес стягнення обов'язкових платежів до державного бюджету, які поділяються на прямі та непрямі.

Стаття про ухилення від податків в Україні - це ст. 212 Кримінального Кодексу України, яка передбачає кримінальну відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що завдає державі значних збитків. Ця стаття встановлює відповідальність для посадових осіб підприємств, фізичних осіб-підприємців та інших осіб, які умисно не сплачують податки, що призвело до ненадходження коштів в бюджет чи до державних цільових фондів

Податкова оптимізація - зменшення розміру податкового зобов'язання шляхом ціленаправлених правомірних дій платника податку, що включають в себе повне використання всіх наданих законодавством пільг, податкових звільнень та інших законних переваг.

Податкова культура є загальною проекцією культури у соціально-економічній сфері та представляє соціальний інститут податкової системи і важелі її розвитку.

Оподаткування певною мірою залежить від рівня податкової культури, яка багато в чому зумовлює формування податкової поведінки всіх учасників.

Податкова поведінка платника податків – це складна система пристосування особи до різноманітних умов реалізації в економічному та соціальному середовищі, активна форма перетворення соціальних відносин відповідно до об'єктивних можливостей, які надаються, а також можливостей, які вона самостійно відкриває для себе відповідно до рівня своєї податкової культури.

Згідно ст. 61 Податкового кодексу України, податковий контроль - система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке податок?
2. Які основні функції податків?
3. Назвіть види загальнодержавних податків в Україні.
4. Що є об'єктом оподаткування ПДВ?
5. Яка основна ставка податку на доходи фізичних осіб в Україні?
6. Який граничний обсяг операцій для обов'язкової реєстрації платником ПДВ?
7. Який податок сплачується за рахунок прибутку підприємства?
8. Що таке податкова декларація?
9. Який термін сплати податкового зобов'язання, визначеного у податковій декларації?
10. Які завдання стоять перед податковими органами?
11. Що таке податкова поведінка платника податків?
12. В чому проявляється мета державного податкового планування і прогнозування.
13. Представте порядок справляння податків.
14. В чому проявляється формування податкової поведінки всіх учасників?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Витрати на навчання в закладі освіти платника податку 2024 року становили 32 000 грн, а 2025 року - 37 000 грн. За підсумками 2024 року декларацію не подавали, а за підсумками 2025 року платник податків додав до складу податкової знижки витрати на навчання 69 000 грн. Оцініть правомірність дій платника податку з посиланням на статті Податкового кодексу України.

Завдання 2. Фізична особа протягом 2025 року продала два легкові автомобілі вартістю 1 000 000 та 9 200 000 грн. Водночас фізична особа сплатила податок на доходи фізичних осіб у розмірі 510 000 грн. Оцініть правомірність дій платника податку з посиланням на відповідні статті Податкового кодексу України.

Завдання 3. Особа протягом 12 календарних місяців здійснила оподатковуваних операцій на суму 1 500 000 грн із ПДВ. Обґрунтуйте обов'язковість реєстрації цієї особи платником ПДВ із посиланням на статті Податкового кодексу України.

Завдання 4. Протягом року викиди двоокису вуглецю в атмосферне повітря становили 450 тонн. Чи будуть виникати податкові зобов'язання з екологічного податку у підприємства? Дайте обґрунтовану відповідь із посиланням на статті Податкового кодексу України.

Завдання 5. Протягом року викиди двоокису вуглецю в атмосферне повітря становили 450 тонн. Чи будуть виникати податкові зобов'язання з екологічного податку у підприємства? Дайте обґрунтовану відповідь із посиланням на статті Податкового кодексу України.

Тема 7. Ризик у діяльності господарюючого суб'єкта. Аналіз ризиків розвитку бізнесу

1. Квінтесенція понять «невизначеність» і «ризик».
2. Причини виникнення ризиків. Функціонування бізнесу в умовах невизначеності.
3. Різновиди ризиків та їх класифікація. Основні ознаки виробничих, маркетингових та фінансових ризиків.
4. Аналіз ризиків. Методи та прийоми вимірювання ризику.
5. Управління ризиками. Механізми зниження ризиків.

Загальні визначення за темою:

Невизначеність – це ситуація, що характеризується неповнотою, неточністю або недостатньою ясністю інформації про умови діяльності та її можливі результати. Вона відображає об'єктивну неможливість отримати абсолютне знання про внутрішні та зовнішні чинники функціонування системи.

Ризик – це характеристика ситуації, що виникає в умовах невизначеності і передбачає можливість кількісної оцінки ймовірності певного результату (як позитивного, так і негативного).

На відміну від загальної невизначеності, ризик виникає тоді, коли можна визначити ймовірність різних результатів, наприклад, за допомогою статистичних методів або експертних оцінок.

Ключове джерело ризику – це фактори та процеси, що породжують невизначеність в економічних або інших результатах діяльності. Розуміння цих причин дозволяє класифікувати ризики та розробляти відповідні методи управління ними.

Функціонування бізнесу в умовах невизначеності вимагає виняткової стійкості, гнучкості та швидкої адаптації до мінливих обставин. Замість того, щоб намагатися контролювати зовнішні непередбачувані фактори, компанії мають зосередитися на управлінні внутрішніми процесами, підвищенні прозорості та використанні невизначеності як можливості для інновацій.

Ризик є об'єктивне явище в будь-якій сфері людської діяльності, опосередковане безліччю окремих, відособлених ризиків. Його сутність розглядається в різних аспектах.

При спостереженні досить великої кількості об'єктів, підданих впливу того самого ризику за той самий проміжок часу, виявляється

закономірність настання випадкових подій. Чим більше вибірка спостережень, тим більше випадковість наближається до достовірного результату (достовірної закономірності). На практиці неможливо передбачити настання певної події в рамках спостереження сукупності.

Ризик може бути представлений і через логічну ймовірність, яка будується на пізнанні законів природи й суспільства за допомогою індукції, дедукції, аналізу, синтезу й гіпотези.

Оцінка ризику ґрунтується на двох основних підходах: якісному та кількісному, кожен з яких використовує різноманітні методи та прийоми.

Аналіз ризиків - це систематичний процес ідентифікації, оцінки та пріоритезації потенційних загроз (ризиків) для досягнення цілей організації чи проєкту. Він є ключовою складовою загального управління ризиками (ризик-менеджменту). Аналіз ризиків може бути якісним або кількісним.

Якісний аналіз спрямований на ідентифікацію ризиків, їхніх джерел та причин виникнення, а також на визначення потенційних областей ризику.

Кількісний аналіз передбачає числове визначення розмірів окремих видів ризику та проєкту в цілому, часто вимірюючи ризик як добуток ймовірності та очікуваного збитку.

Класифікація ризиків допомагає систематизувати їх, що є ключовим етапом управління ризиками. Ризики поділяються на різновиди за багатьма критеріями, зокрема за можливим результатом, походженням, видом діяльності та ступенем допустимості.

Виробничі ризики пов'язані з імовірністю виникнення втрат у процесі здійснення виробничої діяльності підприємства.

Маркетингові ризики (або комерційні) пов'язані з імовірністю виникнення втрат під час збуту товарів та послуг, а також в процесі взаємодії з контрагентами та партнерами.

Фінансові ризики пов'язані з імовірністю фінансових втрат (втрати доходу, капіталу, банкрутства) внаслідок невизначеності умов здійснення фінансової діяльності підприємства.

Управління ризиками передбачає систематичний процес ідентифікації, оцінки та впливу на ризики. Основні механізми (стратегії) зниження ризиків можна згрупувати в чотири основні категорії: зниження ризиків; помякшення ризику; передача ризику; прийняття ризику.

Керування підприємством відбувається на стратегічному й тактичному рівнях, ініціюючи відповідно до цього категорії ризиків: стратегічних та тактичних.

Стратегічні рівні і у тому числі ризики: помилкового вибору або неадекватного формулювання цілей підприємства; невірної оцінки стратегічного потенціалу підприємства; розробки стратегічного плану

на основі помилкового прогнозу розвитку зовнішнього економічного середовища;

Тактичні рівні і у тому числі ризики: викривлення або часткової втрати змістовної інформації при переході від стратегічного до тактичного планування; неякісного керування. Крім того, існують оперативні ризики, що проявляються при практичній реалізації тактичних рішень.

Ефективне управління ризиками включає використання різних інструментів та процесів.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення ризику в підприємницькій діяльності.
2. Які основні причини виникнення ризиків?
3. Як класифікують ризики за джерелом виникнення?
4. Яка різниця між ризиком та небезпекою?
5. Назвіть основні етапи аналізу ризиків.
6. Які є якісні методи оцінки ризику?
7. Які кількісні методи використовуються для оцінки ризиків?
8. Що таке профіль ризику та для чого він використовується?
9. Які існують стратегії реагування на ризики?
10. Як можна мінімізувати ризики розвитку бізнесу?
11. Яку роль відіграє система управління ризиками в бізнесі?
12. Як оцінити ефективність управління ризиками?
13. Які існують основні стратегії (методи) реагування на ризики?
14. Яким чином внутрішній контроль допомагає знижувати різні види підприємницького ризику?
15. Які критерії використовуються для оцінки ступеня ризику діяльності суб'єкта господарювання державними контролюючими органами?
16. Як часто проводяться планові перевірки для суб'єктів господарювання з високим, середнім та незначним ступенем ризику?
17. Які існують підходи до ризик-менеджменту?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Витрати на навчання в закладі освіти платника податку 2024 року становили 32 000 грн, а 2025 року - 37 000 грн. За підсумками 2024 року декларацію не подавали, а за підсумками 2025 року платник податків додав до складу податкової знижки витрати на навчання 69 000 грн. Оцініть правомірність дій платника податку з посиланням на статті Податкового кодексу України.

Завдання 2. Фізична особа-резидент отримала в 2025 році спадок від дідуся в сумі 690 000 грн. Чи буде виникати в цьому разі обов'язок

щодо сплати податку на доходи фізичних осіб? Відповідь підтвердить посиланням на статті Податкового кодексу України

Завдання 3. Особа протягом 12 календарних місяців здійснила оподатковуваних операцій на суму 1 500 000 грн із ПДВ. Обґрунтуйте обов'язковість реєстрації цієї особи платником ПДВ із посиланням на статті Податкового кодексу України.

Завдання 4. Протягом року викиди двоокису вуглецю в атмосферне повітря становили 450 тонн. Чи будуть виникати податкові зобов'язання з екологічного податку у підприємства? Дайте обґрунтовану відповідь із посиланням на статті Податкового кодексу України.

Тема 8. Економічна безпека та антикризове управління бізнесом

1. Сучасне розуміння економічної безпеки господарюючого суб'єкта та її визначення. Оцінювання рівней економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

2. Змістовність антикризового управління в системі економічної безпеки. Функції та принципи.

3. Кризові явища. Причини виникнення кризових ситуацій бізнесу. Види криз та їх зв'язок з ризиками.

4. Реструктуризація господарюючого суб'єкта як засіб ліквідації кризи.

5. Стратегічне управління. Стратегічний аналіз діяльності господарюючого суб'єкта.

6. Антикризові стратегії. Антикризовий аудит. Аналіз стабільності фінансового стану.

Загальні визначення за темою:

Економічна безпека - це такий стан національної економіки, за якого зберігається стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби особи, сім'ї, суспільства, держави. Суть економічної безпеки реалізується через систему критеріїв і показників. Критерієм економічної безпеки є оцінка стану економіки з огляду на найважливіші процеси, що відображають суть економічної безпеки.

Стратегічною метою економічної безпеки є створення прийнятних умов для життя і розвитку особи, соціально-економічної та політичної стабільності суспільства, збереження цілісності держави, успішного протистояння впливу внутрішніх і зовнішніх загроз

В сучасних умовах господарювання головним завданням керівництва будь-якого підприємства є захист його інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. На початку діяльності підприємства необхідно передбачити заходи забезпечення його економічної безпеки, які дозволять усунути або мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз. Безпека - стан стійкої життєдіяльності об'єкта стосовно впливу загроз потенційного супротивника.

Криза - це переломний етап у функціонуванні будь-якої системи, на якому вона піддається впливу зовнішніх чи внутрішніх факторів, що вимагає від неї якісно нового реагування. Основна особливість кризи полягає в тому, що вона загрожує руйнацією системи (частково або повністю).

Криза в діяльності мікроекономічної системи (наприклад підприємства), як і на макрорівні, не виникає спонтанно (раптово), вона має свої причини (етіологію) та зовнішні прояви (ознаки).

Причини криз можуть носити також природний характер, що відбивають явища клімату, землетрусу, повені й інші катаклізми природної властивості. А можуть носити і техногенний відбиток, пов'язаний з діяльністю людини.

Причини кризи можуть бути зовнішніми і внутрішніми. Перші пов'язані з тенденціями і стратегією макроекономічного розвитку чи навіть розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні. Другі - з ризикованою стратегією маркетингу, внутрішніми конфліктами, недоліками в організації виробництва, недосконалістю управління, інноваційною й інвестиційною політикою

Стабільний стан і криза виступають постійними антагонізмами в розвитку будь-якої системи, при цьому очисна сила кризи потрібна системі не менше, ніж стабільне існування. Ці дві сторони (криза і стабільність) не можуть існувати одне без одного, це свого роду закон єдності й боротьби протилежностей (оскільки без боротьби немає й розвитку).

Прийняття рішень антикризового характеру вкрай відповідальне для керівництва. Будь-яке управління бізнесом певною мірою має бути антикризовим, а соціально-економічна система повинна бути пристосована до тривалого існування з можливостями адаптації до умов, що змінюються.

Можливості антикризового управління залежать від професіоналізму й мистецтва управління, характеру мотивації, розуміння передумов кризи та її наслідків, а також відповідальності уповноважених осіб. Основною метою антикризового управління є забезпечення гарних результатів - запланованих чи випадкових за допомогою здорової організації, що досягається шляхом використання оточення на основі добре поставленого управління людьми і комунікаціями.

Реструктуризація включає заходи з приведення у відповідність: виробництва; системи управління та організаційної структури; бізнес-процесів тощо до вимог стратегії відновлення прибутковості та конкурентоспроможності підприємства.

Реструктуризацію, доцільно розпочинати на ранніх стадіях кризи. Вона спрямована переважно на подолання причин стратегічної кризи та кризи прибутковості. Меншою мірою реструктуризація сприяє вирішенню проблеми платоспроможності підприємства. В сучасних умовах реструктуризація здійснюється на основі реінжинірингу, який передбачає системне моделювання й оптимізацію ресурсних та інформаційних потоків, у результаті чого спрощується організаційна структура, мінімізуються матеріальні, фінансові та трудові затрати.

Розробка стратегічного плану передбачає всебічне дослідження і надання необхідної інформації керівникам підприємств для прийняття рішень про перспективність і доцільність подальшого розвитку підприємства. Стратегічні плани становлять основу цілісної системи планування, тому стратегічне планування є предметом активної діяльності сучасного менеджменту.

Стратегія антикризового управління підприємством - це сукупність дій і послідовність прийнятих управлінських рішень, що дозволяють оцінити, проаналізувати й виробити необхідну систему впливу на оздоровлення підприємства з метою запобігання його банкрутству або мінімізації наслідків кризи.

Антикризова стратегія, як довгостроковий курс розвитку підприємства, передбачає визначення переліку методів досягнення визначеної мети, сформований на платформі власних інтересів і в межах власної політики.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення терміну «економічна безпека підприємства» та розкрийте його роль у сучасних умовах.
2. Яка головна мета забезпечення економічної безпеки підприємства?
3. Класифікуйте зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці підприємства.
4. Що таке «глобальна економічна безпека»?
5. Охарактеризуйте основні економічні ризики та методи їх вимірювання.
6. Опишіть основні напрямки формування політики економічної безпеки на підприємстві.
7. Назвіть основні види криз підприємства та причини їх виникнення.
8. Опишіть особливості прояву кризових явищ на різних стадіях розвитку підприємства.

9. Дайте визначення терміну «антикризове управління» та його основні завдання.

10. Якими характеристиками має володіти стиль антикризового управління?

11. Охарактеризуйте методи діагностики фінансово-економічного стану підприємства в передкризовій ситуації.

12. Що таке «антикризова програма» та яка її мета?

13. Класифікуйте стратегії антикризового управління (наступальна, оборонна, пасивна, превентивна).

14. Опишіть процес розробки та реалізації антикризової стратегії підприємства.

15. Які основні заходи здійснюються в межах санації, мирової угоди та ліквідації підприємства?

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Охарактеризуйте основні чинники, що можуть призвести до виникнення і поширення криз, які нині є найбільш значущими:

- 1) у світовій економіці;
- 2) в економіці України;
- 3) в окремих секторах економіки України (аграрному секторі, переробній промисловості, металургії, машинобудуванні; торгівлі; фінансовій сфері);
- 4) у Києві, Київській області, інших регіонах України.

Завдання 2. Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства, використовуючи Z-рахунок Альтмана, якщо сума запасів і витрат становить 800 тис. грн., грошових коштів та дебіторської заборгованості - 1000 тис. грн., виручка від реалізації продукції - 3000 тис. грн., прибуток - 1000- тис. грн., нерозподілений прибуток - 80 тис. грн., ринкова вартість всіх акцій становить 3000 тис. грн., валюта балансу - 4,4 млн. грн.

Завдання 3. Чи обов'язково ліквідується підприємство після задоволення вимог кредиторів, якщо після реалізації його майна було отримано 7 млн. грн., а вимоги кредиторів становили: по оплаті праці - 200 тис. грн., по податках і зборах - 280 тис. грн., по витратах, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство - 120 тис. грн., по кредитах банків - 1600 тис. грн., з іншої заборгованості - 3 млн. грн.

Завдання 4. Чи достатнім буде збільшення суми оборотних активів станом на кінець року у порівнянні з такими на початок року в 3 рази при збільшенні короткострокових зобов'язань у 1,5 разу задля того, щоб коефіцієнт загальної ліквідності наприкінці року відповідав

нормативу, якщо оборотні активи підприємства станом на початок року становили 80 000 грн, а поточні зобов'язання були у 2 рази більші? Чому? Зробити розрахунки.

Завдання 5. Підприємство можна продати за 100,0 млн грн чи реструктурувати. Після реструктуризації прогнозується середньорічний чистий грошовий потік 5 млн грн. Середньозважена вартість капіталу - 14 %. Оберіть більш прийнятний варіант для подальшої діяльності підприємства, надайте відповідні рекомендації.

2. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

2.1. Порядок та методичні вказівки до виконання індивідуальних завдань

Індивідуальне завдання (далі ІЗ) передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із дисципліни та застосування їх при вирішенні конкретних виробничих ситуацій; розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами та звітністю підприємства.

ІЗ з дисципліни «Економіка бізнесу» є виконання аналітично-розрахункових завдань з оформленням висновків. Завдання виконується студентом самостійно. Студент має надати ІЗ для перевірки наприкінці семестру, але не пізніше терміну проведення підсумкового модульного контролю. Оцінка за виконання ІЗ враховується при виставленні загальної оцінки з дисципліни.

Передбачено виконання аналітично-розрахункових завдань.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

Індивідуальне завдання № 1 «Ринок, як середовище бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу»

Зміст індивідуального завдання

Аналітично-розрахункова вправа визначена за лекційним матеріалом «Ринок, як середовище бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу» та виконується по-варіантно, на підставі Додатку А.

Мета: продемонструвати теоретичні знання та закріпити набуті практичні навички щодо питань ринкового механізму, попиту та конкурентоспроможності продукції господарюючого суб'єкта.

Завдання. Під час виконання даного індивідуального завдання передбачено:

- обчислити очікуваний обсяг валової, товарної, чистої і реалізованої продукції підприємства «Спецдор» у розрахунковому році на основі представлених показників;

Під час виконання індивідуальної роботи необхідно виконати наступне:

- відповідно до таблиці Додатку А, вибрати свій варіант;
- кожному студенту належить виконати розрахунки, з урахуванням вибраного варіанту;
- за результатами проведених розрахунків надати загальну оцінку.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

Індивідуальне завдання № 2 «Економічна безпека та антикризове управління бізнесом» (модуль 2)

Зміст індивідуального завдання

Аналітично-розрахункова вправа за лекційним матеріалом «Економічна безпека та антикризове управління бізнесом» виконується по-варіантно, на підставі наведених даних таблиці (Додаток Б).

Мета: продемонструвати теоретичні знання та закріпити набуті практичні навички відносно питання економічної безпеки та антикризового управління бізнесом..

Завдання. Підприємство має два самостійних підрозділи (розміщені в різних областях), які виробляють та реалізують аналогічну продукцію. Під час виконання даного індивідуального завдання необхідно оцінити ефективність роботи кожного підрозділу на основі представлених показників.

Під час виконання індивідуальної роботи необхідно виконати наступне:

- відповідно до таблиці Додатку Б, вибрати свій варіант;
- визначити наступні показники:
  - прибутковість продажів (реалізації) готової продукції;
  - оборотність капіталу;
  - прибуток на інвестований капітал;
  - залишковий прибуток.
- результати дослідження представити графічно та у вигляді таблиці;
- за результатами проведених розрахунків надати загальну оцінку.

2.2. Вимоги до оформлення індивідуального завдання

Виконане індивідуальне завдання може бути подано у вигляді текстового файлу у форматі *.doc (.docx)* або презентації у форматі *.pptx* (на вибір здобувача) і прикріплено до відповідної активності в системі Moodle у форматі *.pdf*.

Індивідуальне завдання виконується українською мовою з дотриманням норм наукового стилю, який передбачає:

- формально-логічний спосіб подання матеріалу, аргументовані міркування, що сприяють доведенню істинності положень і обґрунтуванню основних висновків дослідження;
- змістову завершеність, цілісність та логічну зв'язність викладу;

- об'єктивність, цілеспрямованість і відсутність емоційного забарвлення тексту;

- використання спеціалізованої термінології та посилання на літературні джерела (наукові статті, підручники, довідкові та нормативні видання) у разі їх застосування;

- подання матеріалу від третьої особи або від першої особи множини, з перевагою безособової форми викладу інформації.

Структура індивідуального завдання повинна включати: титульний аркуш (Додаток В), основну частину і список використаних джерел. Якщо необхідно, основну частину поділяють на окремі пункти, а після титульного аркуша додають зміст роботи. Загальний обсяг оформленого індивідуального завдання становить до 5-10 аркушів.

Якщо подання роботи у вигляді текстового файлу текст роботи повинен бути виконаний у вигляді комп'ютерного набору на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210х297мм). Текст кожного індивідуального завдання здобувача розміщується на аркуші книжкової або альбомної орієнтації, яка обмежується полями: лівим - 30 мм, правим - 10 мм, верхнім - 20 мм, нижнім - 20 мм. Для великих таблиць і рисунків допускається альбомна орієнтація сторінок, на яких вони розміщені. Текст роботи оформлюється шрифтом Arial, кеглем 14 з одинарним міжрядковим інтервалом. Для таблиць допускається використання шрифту Arial, кеглем 12.

Заголовки пунктів у разі їх виділення слід починати з абзацного відступу і друкувати маленькими літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці. Абзацний відступ повинен бути однаковим упродовж усього тексту і дорівнювати 1,25 см. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку не допускається.

Відстань між заголовком і попереднім текстом повинна бути два рядки, між заголовком і подальшим текстом - один рядок.

Не допускається розміщувати назву пункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

Сторінки роботи нумеруються арабськими цифрами з наскрізною нумерацією по всьому тексту. Номер сторінки розміщується у правому верхньому куті без крапки в кінці. Титульний аркуш та зміст входять до загальної нумерації, але номер сторінки на них не проставляється. Ілюстрації та таблиці, які подані на окремих сторінках, також включаються до загальної нумерації. Пункти роботи нумеруються арабськими цифрами без крапки після номера.

Ілюстрації (рисунки, графіки, схеми, діаграми) повинні розміщуватися одразу після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. У тексті роботи мають бути обов'язкові посилання на всі ілюстрації.

Цифрові дані зазвичай подаються у вигляді таблиць. Таблиці розміщуються безпосередньо після тексту, де вони вперше згадуються,

або на наступній сторінці. У тексті повинні бути відповідні посилання на всі таблиці.

Назва таблиці складається зі слова «Таблиця», її порядкового номера та заголовка, який стисло відображає зміст поданих у ній даних. Повна назва таблиці зазначається один раз над таблицею зліва, з абзацним відступом.

Якщо таблиця переноситься на наступну сторінку, над її продовженням із абзацного відступу пишуть: «Продовження таблиці Х» або «Кінець таблиці Х», де Х - номер таблиці. Таблиці нумеруються арабськими цифрами послідовно в межах усієї роботи.

Заголовки та дані таблиці можуть бути оформлені через одинарний інтервал, шрифтом Arial, 12 кегль. Заголовки граф починають із великої літери, а підзаголовки - з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком. Якщо підзаголовки мають самостійне значення, їх пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків крапка не ставиться. Усі заголовки та підзаголовки граф подаються в однині. Приклад оформлення таблиці наведено нижче.

Таблиця - Назва таблиці.....

Показник	2024		2025		Відхилення 2025/2024	
	Тис. грн.	питома вага, %	Тис. грн.	питома вага, %	абс., +/-	відн., %
Показник 1 (назва)						
Показник 2 (назва)						
.....						
.....						
Усього	Σ	100	Σ	100		

Формули та рівняння розміщують одразу після тексту, у якому вони згадуються, по центру сторінки. Перед і після кожної формули або рівняння необхідно залишати принаймні один вільний рядок. Усі формули та рівняння нумеруються послідовно протягом усієї роботи. Номер формули або рівняння вказують у круглих дужках, розташовуючи його на рівні формули в крайньому правому положенні рядка.

Розшифровка значень символів і числових коефіцієнтів, що входять до формули чи рівняння, наводиться безпосередньо під нею, у тій же послідовності, в якій вони зустрічаються у формулі.

Пояснення кожного символу або коефіцієнта слід починати з нового рядка, причому перший рядок розшифровки починається словом «де» без двокрапки та без абзацу. Переносити формули або рівняння на наступний рядок дозволяється лише на знаках виконуваних

математичних операцій, при цьому знак операції необхідно повторити на початку нового рядка.

Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у роботах [1-7] ...».

Оформлення списку використаних джерел доцільно здійснювати за Національним стандартом України «Інформація та документація. Бібліографічна посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015». Зразки такого оформлення наведені в Додатку Г.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.
2. Економіка підприємства : підручник: у 3 т. / за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. Харків : Вид-во Іванченка І.С., 2024. 528 с.
3. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2021.
4. Сокурєнко В. В., Швець Д. В., Бортник С. М., Ткаченко С. О. Фінанси підприємств : підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : ХНУВС, 2022. 292 с.
5. Ковальов А. І., Кічук Н. В., Захарченко Н. В., Клевцєвич Н. А., Горбаченко С.А. Антикризове управління бізнесом : навчальний посібник. Одеса : ОНЕУ, 2022. 182 с.
6. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 224 с.

Додаткові

1. Аранчій В. І., Томілін О. О., Дорогань-Писаренко Л. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. РВВ ПДАУ. 2021. 300 с.
2. Гайбура Ю. А. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2021. 176 с.
3. Дропа Я. Б. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 238 с.
4. Економіка підприємства: підручник / під заг. Л. Л. Ковальської та І. В. Кривов'язюка. Київ : Кондор, 2020. 700 с.
5. Петруня Ю. Є., Задоя А. О. Економіка: базовий курс : навчальний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2023. 265 с.
6. Самусєвич Я. В., Височина А. В. Податкове планування та основи податкової оптимізації : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2021. 344 с.
7. Соломіна Г. В. Економіка підприємства : практикум. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 142 с.
8. Харів П. С., Карачка А. Ф. Економіка промислового підприємства : навчальний посібник. Тернопіль, 2021. 192 с.
9. Hoffmann Ch. P., Strauß N. Effective Financial Communication. Taylor and Francis, 2024. URL: [https://read.kortext.com/search/collections\(book:3011229\)](https://read.kortext.com/search/collections(book:3011229)).
10. Financial Management Information Systems. World Bank Publications, 2011. 178 p. URL: [https://read.kortext.com/search/collections\(book:2148590\)](https://read.kortext.com/search/collections(book:2148590)).

1. Кабінет міністрів України : веб-сайт. URL: [Головна | Кабінет Міністрів України \(kmu.gov.ua\)](http://kmu.gov.ua) (дата звернення: 25.08.2025).
2. Національний Банк України : веб-сайт. URL: [Національний банк України \(bank.gov.ua\)](http://bank.gov.ua) (дата звернення: 25.08.2025).
3. Міністерства фінансів України : веб-сайт. URL: [Міністерство Фінансів України \(mof.gov.ua\)](http://mof.gov.ua) (дата звернення: 25.08.2025).
4. Міністерство соціальної політики України : веб-сайт. URL: [Міністерство соціальної політики України. Головна. \(msp.gov.ua\)](http://msp.gov.ua) (дата звернення: 25.08.2025).
5. Державна казначейська служба України : веб-сайт. URL: [Головна | Державна казначейська служба України \(treasury.gov.ua\)](http://treasury.gov.ua) (дата звернення: 25.08.2025).
6. Державна служба статистики України: офіційний вебсайт. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.08.2025).
7. Основи бізнесу : Coursera : веб-сайт. URL: [Основи бізнесу | Coursera](https://www.coursera.org) (дата звернення: 25.08.2025).
8. Управлінська економіка та бізне-аналіз : Coursera : веб-сайт. URL: [Управлінська економіка та бізнес-аналіз | Coursera](https://www.coursera.org) (дата звернення: 25.08.2025).
9. Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 20.08.2025).
10. Національна бібліотека України ім. Вернадського : веб-сайт. URL: www.nbuv.gov.ua (дата звернення: 20.08.2025).
11. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : веб-сайт. URL: <https://nlu.org.ua/> (дата звернення: 20.08.2025).
12. Kortext : веб-сайт. URL: <https://kortext.com/> (дата звернення: 20.08.2025).
13. Research4life : веб-сайт. URL: <https://portal.research4life.org/> (дата звернення: 20.08.2025).
14. Інституційний репозитарій ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА» : веб-сайт. URL: <https://dspace.mipolytech.education/home> (дата звернення: 20.08.2025).
15. Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України : веб-сайт. URL: <http://cgntb.dp.ua/> (дата звернення: 20.08.2025).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів за контрольними точками та графік їх виконання

Тижні Види контр. точок	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Всього
Робота на практичних заняттях (практична робота)				5				5				5					5		20
Складання індивідуальних завдань									20									20	40

Зміст та вимоги до контрольних точок

1. На практичних заняттях здобувач може отримати загалом 20 балів за виконання розрахункових задач та ситуаційних завдань.

Практичне завдання оцінюється в 5 балів - студент дав пряму і релевантну відповідь на поставлене питання з використанням обґрунтованого посилання на теоретичний матеріал; практичні, аналітичні та розрахункові завдання виконані і мета досягнута.

Практичне завдання оцінюється в 4-3 балів - студент зміг стисло формалізувати сутність проблеми за ситуацією; завдання в основному виконані і мета в цілому досягнута.

Практичне завдання оцінюється в 2 бали - студент проявляв ініціативність у роботі над проблемою, вмів вести дискусію; завдання не всі виконані і мета повністю не досягнута

Практичне завдання оцінюється в 0 балів - студент не проявляв ініціативності у роботі над проблемою; завдання не виконані, мета в цілому не досягнута.

Оцінка за виконані практичні роботи до конкретного модулю оцінюється в 10 балів (за кожний).

2. Захист індивідуального завдання (ІЗ) відбувається на практичному занятті згідно з графіком контрольних точок, передбаченим робочою програмою дисципліни, а оцінка за його виконання виставляється викладачем у відповідній активності в системі Moodle і враховується ним при визначенні поточної успішності здобувача.

Максимальна кількість балів за кожне виконане ІЗ - 20. Отже, можна отримати за два ІЗ максимально 40 балів. Оскарження оцінки може бути здійснене протягом трьох днів після оголошення

результатів. Кожному здобувачеві надають по три спроби для виконання ІЗ за двома модулями.

Виконане завдання у вигляді файлу *.docx, або *.pdf розміщується у відповідному розділі дисципліни в Moodle.

- Мах 20 балів: – студент підготував ІЗ за ситуаційним завданням, в якому: правильно визначив проблеми, поставив мету, обґрунтував своє бачення, представив висновок або власне бачення виходу з проблеми і окреслив можливі перспективи і обмеженість такого рішення;

- ІЗ структуровано. Студент під час презентації / захисту ІЗ демонструє володіння термінологічним апаратом, відповідає на запитання, здатний швидко адаптувати позицію під зміни у вихідному ситуаційному завданні (15 балів);

- студент під час презентації / захисту демонструє володіння термінологічним апаратом, відповідає на запитання, Однак, якщо відповідь, отримана з використанням ШІ, не є комплексною або не відповідає за стилем і викладеними позиціями іншим частинам ІЗ, містить очевидно неправдиву інформацію, то оцінка за цим критерієм знижується (10 балів).

Додаткові зауваження:

- здобувач вищої освіти може оскаржити отримані оцінки в порядку, передбаченому Положенням про організацію освітнього процесу та Положенням про політику та процедури врегулювання конфліктних ситуацій;

- оскарження оцінки може бути здійснене протягом трьох днів після оголошення результатів. Кожному здобувачеві надають по три спроби для виконання Практичної роботи та Індивідуального завдання за двома модулями;

- викладач не має права знижувати оцінку за Практичну роботу чи Індивідуальне завдання, якщо воно не було складено вчасно, однак в разі, якщо така робота була оцінена пізніше, ніж момент завершення теоретичного навчання у семестрі, то відповідна оцінка не враховується у рейтингу здобувачів освіти.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розрахункові завдання до Індивідуального завдання №1 (Модуль 1)

Показник	Од. вимір.	Абсолютна величина (по-варіантно)									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Річний обсяг випуску продукції	шт.	700	650	670	690	710	720	740	760	780	800
Матеріальні та прирівняні до них витрати	тис. грн.	6600	6000	6100	6200	6500	6700	6800	6900	7000	7100
Вартість сировини і матеріалів замовника	тис. грн.	200	150	160	170	210	220	230	250	270	280
Обсяг напівфабрикатів власного виробництва	тис. грн.	1500	1200	1300	1400	1600	1700	1800	1900	2100	2200
Виробничі послуги іншим юридичним і фізичним особам	тис. грн.	800	710	730	760	820	830	850	870	890	900
Відпускна ціна одиниці вироблюваної продукції	грн.	12000	11700	11800	11900	12100	12200	12300	12500	12600	12700
Залишки нереалізованої продукції на :											
• початок року	тис. грн.	400	360	370	390	410	430	440	450	470	490
• кінець року	тис. грн.	800	770	780	790	820	830	850	860	880	890

Додаток Б

Розрахункові завдання до Індивідуального завдання № 2 (Модуль 2)

Варіант	Обсяг реалізації, тис. грн.		Прибуток, тис. грн.		Інвестиції в підрозділ, тис. грн.		Вартість капіталу (середня), %	
	1 підрозділ	2 підрозділ	1 підрозділ	2 підрозділ	1 підрозділ	2 підрозділ	1 підрозділ	2 підрозділ
1	200	780	60	220	400	580	11	9
2	220	800	50	240	450	600	12	10
3	230	830	70	250	460	610	10	8
4	250	850	80	100	510	620	12	10
5	260	870	90	100	520	620	10	8
6	280	890	110	140	550	630	10	8
7	300	900	120	120	590	650	12	10
8	320	920	140	130	630	670	10	8
9	340	940	140	150	680	690	11	9
10	360	960	150	160	710	700	11	9

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО ЛИСТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО
ЗАВДАННЯ

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»
Кафедра цифрових технологій та проєктно-аналітичних рішень

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ № 1

з навчальної дисципліни «Економіка бізнесу»

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ
БІЗНЕСОМ**

Виконав (ла): здобувач (ка) вищої освіти
за освітньо-професійною програмою

« _____ »

гр. _____

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові повністю)

Прийняла : к.е.н., доцент кафедри ЦТПАР
Шеховцова В.В.

Запоріжжя – 2025

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Підручники	
Один автор	1. Андріяш В. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с. 2. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Алерта, 2012. 216 с. 3. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника: навч. посіб. Київ: Талком, 2016. 340 с. 4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с. 5. Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації: монографія. Житомир: ЖНАЕУ, 2008. 375 с.
Два автори	1. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 130 с. 2. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 102 с. 3. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с. 4. Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с. 5. Каткова Т. В., Каткова А. Г. Закінчення досудового слідства у кримінальних справах: практ. посіб. Харків: Право, 2011. 136 с.
Три автори	1. Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с. 2. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності: монографія. Харків: ХНПУ, 2015. 338 с. 3. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 476 с. 4. Zhovinsky E.Ya., Kryuchenko N.O., Paparyha P.S. Geochemistry of Environmental Objects of the Carpathian Biosphere Reserve. Kyiv, 2013. 100 p.
Чотири і більше авторів	1. Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2013. 288 с. 2. Основи охорони праці: підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2016. 264 с.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	3. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 84 с. 4. The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R. G. Hubbard et. al. New York, NY: Columbia University Press, 2010. 256 p.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./ ред. А.Х. Степанюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008.624 с. 3. Грошевий Ю. М. Вибрані праці / упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків: Право, 2011. 656 с. 4. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: ЦУЛ, 2015. 560 с. 5. Експлуатація і технічне обслуговування газорозподільчих станцій магістральних газопроводів / заг.ред. А.А. Руднік. Київ, 2003. 370 с.
Без автора	1. Експлуатація і технічне обслуговування газорозподільчих станцій магістральних газопроводів / заг. ред. А. А. Руднік. Київ, 2003. 370 с. 2. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Генеза, 2004. 736 с. 3. Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с. 4. Twenty-four hours a day. Miami, FL: BN Publishing, 2010. 400 p.
Багатотомні видання	1. Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с. 2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінології. 424 с. 3. Кучерявенко Н. П. Курс податкового права: в 6 т. Харків: Право, 2007. Т. 4: Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с. 4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології: вибр. твори. Київ: Рад. шк., 1983. Т. 1. 480 с.
Частина видання	
Підручник	1. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i>. монографія. Чернівці, 2012. С. 151-169. 2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i>.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195-197. 3. Наумов М. С. Напрями впливу інтелектуалізації економіки на розвиток ринкових відносин в Україні. <i>Трансформаційні процеси в суспільстві в умовах інформаційної економіки</i>. монографія / В. П. Решетило, М. С. Наумов, Ю. В. Федотова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків, 2014. С. 213-241. 4. Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. <i>Основи аграрного підприємництва</i> / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5-15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i>. матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133-136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i>. тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134-137. 3. Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. <i>Органічне виробництво і продовольча безпека</i>: зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Полісся, 2014. С. 103-108. 4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i>. зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50-53.
Статті із продовжуваних та періодичних видань	1. Кобильник В. Порівняльний метод як основа політологічного дослідження. <i>Збірник наукових праць «Політологічні студії»</i>. 2011. № 2. С. 54-65. 2. Коломоець Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36-46. 3. Загірняк М., Костенко А. Про користування можливостями міжнародної бази даних Scopus. <i>Вища школа</i>. 2017. № 5-6. С. 48-55. 4. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. <i>Політичний менеджмент</i>. 2006. № 5. С. 3-17. 5. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 6. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14-15. 7. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98- 108. 8. Dalton R.J. Comparative politics of the industrial democracies: from the Golden Age to Political Science. 1991. № 2. P. 15-43.
Інші видання	
Законодавчі та нормативні документи	1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10- 22. 3. Деякі питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530-543. 4. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки: Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 5. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136-141. 6. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця: затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс- бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15-16.
Архівні документи	1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1-3.
Патенти	1. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с. 2. Люмінесцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.
Препринти	1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков: ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. Центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Стандарти	1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.
Каталоги	1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк: Лебедь, 2005. 228 с. 2. Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід./ авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності: бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш: біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні: бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).
Електронні ресурси	1. Влада очима історії: фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017). 2. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі <i>Бібліотечний вісник</i>. 2016. № 4. С. 8-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_4_4 (дата звернення: 26.09.2017). 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20-27.-URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).
Автореферати дисертацій	1. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 2. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 Харків, 2010. 36 с. 3. Старовойт С. В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918-1933 рр.: автореф. дис. ...канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Дисертації	1. Євдоченко О.О. Європейське бізнес-середовище в розвитку міжнародної економічної діяльності: дис... канд. екон. наук: 08.05.01 / Київський національний економічний ун-т. Київ, 2005. 235 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл: дис. канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Bryant B. D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures: Doctoral dissertation / University at Albany. Albany, NY, 1998. 150 p.

Навчально-методичне видання

Вікторія Володимирівна ШЕХОВЦОВА

ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ

**методичні вказівки
до виконання практичних робіт та індивідуальних завдань**

Самостійне електронне мережеве видання

Публікується в авторській редакції